

APUSISARESTA LÄHIHOITAJAKSI FRÅN HJÄLPYSYSTER TILL NÄRVÅRDARE

Sairaanhoidon tehtäviin on alusta alkaen kuulunut potilaiden perustarpeista huolehtiminen. 1900-luvun puolivälistä asti tähän tehtävään on Suomessa koulutettu erikoistuneita ammatillaisia, joita tänä päivänä kutsutaan lähihoitajiksi. Ammatin juuret ovat 80 vuotta sitten perustetussa Suomen Punaisen Ristin Apusisarjärjestössä, joka koulutti vapaaehtoista apuhoitohenkilökuntaa sotasairaaloihin. Sodan jälkeen valtio loi uuden apuhoitajan ammatin ja koulutuksen, johon SPR:n apusisar-koulutus yhtenäistettiin. Ammattinimike muuttui myöhemmin työtä paremmin kuvaavaksi perushoitajaksi, ja 1990-luvulle tultaessa ammatista kehittyi entistä laaja-alaisemmin koulutettu lähihoitaja.

Att sköta om patienternas grundläggande behov har i alla tider varit en del av sjukvården. I Finland har man sedan mitten av 1900-talet utbildat för ändamålet specialiserad personal, som idag kallas närvårdare. Yrkets rötter finns i Finlands Röda Kors Hjälpssystemorganisation, som grundades för 80 år sedan i syfte att utbilda frivillig hjälppersonal till krigssjukhusen. Efter kriget inrättade staten det nya yrket hjälpskötare, och FRK:s hjälpssystemutbildning förenhetligades med den statliga hjälpskötarutbildningen. Yrkesbeteckningen ändrades senare till primärskötare, som var ett namn som bättre motsvarade yrkets natur, och på 1990-talet utvecklades yrket vidare och fick sitt nuvarande namn närvårdare.

Aikajana • Tidslinje

Suomen Punaisen Ristin sairaala valmistuu	1932	Finlands Röda Kors sjukhus byggs
Suomen Punaisen Ristin Apusisarjärjestö perustetaan. Apusisarten koulutus 2–6 kk	1941	Finlands Röda Kors Hjälpssystemorganisation grundas. Hjälpssystemstrarnas utbildning 2–6 mån.
Valtiollinen apuhoitajakoulutus. Apuhoitajien ja apusisarten koulutus 8 kk	1946	Statens hjälpskötarutbildning. Hjälpsskötar- och hjälpssystemutbildningen 8 mån.
SuPer perustetaan nimellä Suomen Apuhoitajayhdistys	1948	SuPer grundas under namnet Finlands Hjälpsskötarförening
Apusisarkoulutus lopetetaan	1951	Hjälpssystemutbildningen läggs ner
Apuhoitajakoulutus 12 kk	1960	Hjälpsskötarutbildningen 12 mån.
Apuhoitajakoulutus sairaanhoito-oppilaitosten alaisuuteen	1965	Sjukvårdsläroanstalterna börjar ansvara för hjälpskötarutbildningen
Ensimmäinen miespuolinen apuhoitaja	1966	Den första manliga hjälpskötaren
Apuhoitajakoulutus 1,5 v	1978	Hjälpsskötarutbildningen 1,5 år
SuPer-nimi (Suomen Perushoitajaliitto) otetaan käyttöön	1984	Namnet SuPer tas i bruk
Perushoitajatutkinto, koulutus 1,5 v lukiopohjalta ja 2,5 v peruskoulupohjalta	1986	Primärskötarexamen, utbildningen 1,5 år som gymnasiebaserad och 2,5 år som grundskolebaserad
Lähihoitajakoulutus alkaa. Uusi sosiaali- ja terveysalan tutkinto korvaa aiemman perushoitajatutkinnon. SuPerista Suomen lähi- ja perushoitajaliitto	1993	Närvårdarutbildningen inleds. Grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen ersätter den tidigare primärskötarexamen. SuPer blir Finlands närvårdar- och primärskötarförbund
Lähihoitajasta terveydenhuollon nimikesuojattu ammattihenkilö	1994	Närvårdare blir en skyddad yrkesbeteckning inom hälso- och sjukvården
Lähihoitajakoulutus 2 v lukiopohjalta ja 3 v peruskoulupohjalta	1999	Närvårdarutbildningen 2 år med gymnasiebakgrund och 3 år med grundskolebakgrund
Lähihoitajasta sosiaalihuollon nimikesuojattu ammattihenkilö	2016	Närvårdare blir en skyddad yrkesbeteckning inom socialvården
Koulutus 1–3 v henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman mukaan	2018	Närvårdarutbildningen 1–3 år enligt en personlig utvecklingsplan för kunnandet

Sairaanhoitaja ja apusisar Töölön sairaalassa arviolta vuonna 1960.

En sjukskötare och en hjälpssystem i Töölö sjukhus, cirka år 1960.

Ensimmäiset apusisaret olivat usein nuoria. Moni oli taustaltaan partiotyttö, sillä Punaisella Ristillä oli ennestään läheinen yhteistyösuhde partiojärjestöihin. Joukossa oli myös paljon koulutytöitä, jotka toimivat apusisarina koululomien aikana. Kuva: Suomen Punainen Risti.
De första hjälpssystemstrarna var ofta unga. Fleira hade en bakgrund som flickscout, eftersom Röda Korset sedan tidigare hade ett nära samarbete med scoutrörelserna. Till skaran hörde också en stor mängd skolflickor, som tjänstgjorde som hjälpssystemstrar under loven. Foto: Finlands Röda Kors.

Apuhoitajakoulutus oli suunnattu alun perin 19–40-vuotiaille naisille. 1960-luvulla ala avautui myös miehille, ja nykyisin lähihoitajakoulutus kiinnostaa nuorten lisäksi aikuisia, jotka koulutautuvat uudelle alalle. Kuvassa lähihoitaja Ulla Paananen työskentelemässä vanhustenhuollossa vuonna 2008. Kuva: Petteri Kivimäki, SuPer.
Hjälpsskötarutbildningen var ursprungligen riktad till kvinnor i åldern 19–40. På 1960-talet öppnade sig jobbet även för män, och idag lockar närvårdarutbildningen förutom ungdomar även många vuxna som vill byta yrke. På bilden ses närvårdaren Ulla Paananen jobba inom äldre vården år 2008. Foto: Petteri Kivimäki, SuPer.

Tekijätiedot / Arbetsgrupp
HUS museotoimikunta / HUS museiutskott

Yhteistyökumppanit / Samarbetspartners
Suomen Punainen Risti / Finlands Röda Kors
Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry / Finlands närvårdar- och primärskötarförbund SuPer rf

Taitto ja rakenteet / Grafisk design & utställningsbygge
Taikalyhy Oy

Nimettömät lainaukset ovat apusisarten, apuhoitajien, perushoitajien ja lähihoitajien muistelmista seuraavista kirjoista / De anonyma citaten är hjälpssystemstrars, hjälpskötares, primärskötares och närvårdares minnen som är hämtade från följande verk:
Franck, Anne Marie: Lilla syster, Schildt, Esbo 1998;
Ojala, Seija: Arjen ihmisiä: 50 vuotta ammatin ja koulutuksen historiaa, SuPer, Helsinki 1998;
Ojala, Seija: Olen ammatiltani lähihoitaja, SuPer, Helsinki 2008.

Kaikki kuvat, joissa ei ole mainittu kuvallähdetä, ovat HUSin museotoimikunnan / HUSin kokoomista. / Alla bilder för vilka bildkälla ej angivits i texten är från HUS museiutskotts / HUS samlingar.

HUS

SUPER

Punainen Risti
Röda Korset

LAUPEUTTA KESKELLÄ ASEITA • I KRIG, BARMHÄRTIGHET

SUOMEN PUNAISEN RISTIN SAIRAALA • FINLANDS RÖDA KORS SJUKHUS

Suomen Punainen Risti (SPR) perustettiin vuonna 1877 kouluttamaan sairaanhoitajia samana vuonna alkaneseen Turkin ja Venäjän väliseen sotaan. Sodan jälkeen sairaanhoitajien koulutus siirtyi vähitellen valtion alaisuuteen. Suomen Punaisen Ristin johdossa koettiin kuitenkin tärkeäksi, että järjestö saisi oman koulutussairaalan, jossa pystyttäisiin hoitamaan haavoittuneita ja kouluttamaan hoitohenkilökuntaa sodan syytyessä. Tämä tarve tuli ilmeiseksi sisällissodan aikana vuonna 1918.

Sairaalan perustamishanke sai tuulta purjeisiinsa Gustaf Mannerheimin tultua järjestön puheenjohtajaksi vuonna 1922. Mannerheimin kansansuosion avulla tarvittava rahoitus saatiin kerättyä kokoon lahjoituksin ja lainavaroin. Rakennuslupa saatiin vuonna 1931, ja seuraavana vuonna Töölöön valmistui arkkitehti Jussi Paatelan suunnittelema 120-paikkainen sairaalarakennus. Rauhan aikana sairaala keskittyi erityisesti ”työn kentillä” eli onnettomuustilanteissa loukkaantuneiden hoitoon. Perustamistarkoituksen mukaisiin sodan aikaisiin tehtäviin sairaala joutui kuitenkin pian. Talvisota alkoi 30.11.1939 Neuvostoliiton hyökätessä Suomeen.

Finlands Röda kors (FRK) grundades år 1877 för att utbilda sjukskötare till kriget mellan Turkiet och Ryssland som hade brutit ut samma år. Efter kriget övertogs sjukskötareutbildningen så småningom av staten. Inom Finlands Röda Kors ledning betraktade man det ändå som viktigt, att organisationen fick ett eget utbildnings sjukhus, där man kunde vårda sårade och utbilda vårdpersonal under krigstid. Det här behovet kom särskilt i dagen under inbördeskriget år 1918.

Sjukhusprojektet fick vind i seglen efter att Gustaf Mannerheim tillträtt som Röda Korsets ordförande år 1922. Tack vare Mannerheims popularitet lyckades man samla in den fördrade finansieringen i form av donationer och lån. Bygglov erhöles år 1931, och följande år stod den nya sjukhusbyggnaden, som ritats av arkitekten Jussi Paatela, färdigbyggd i Töölö. Under fredstid inriktade sig sjukhuset, som hade plats för 120 patienter, särskilt på vården av olycksfall. De krigstida uppgifter som man hade haft i åtanke när sjukhuset byggdes blev dock snart aktuella. Vinterkriget började 30.11.1939 med Sovjetunionen angrepp på Finland.

APUSISARJÄRJESTÖN PERUSTAMINEN • HJÄLPYSYSTERORGANISATIONEN GRUNDAS

Talvisodan aikana koulutettua sairaanhoitohenkilökuntaa ei ollut riittävästi ja haavoittuneiden hoidossa jouduttiin turvautumaan myös maallikoihin. Suomen Punaisen Ristin sairaalan ylilääkäri Simo Brofeldt katsoi, että Punaisen Ristin velvollisuus oli estää hoitajapulan toistuminen, ja laati välirauhan aikana suunnitelman apuhoitohenkilökunnan kouluttamiseksi uuden sodan varalle. Jatkosota alkoi 25.6.1941. Samana päivänä puolustusvoimien ylipäällikön Gustaf Mannerheimin päätöksellä perustettiin Suomen Punaisen Ristin Apusisarjärjestö.

Under vinterkriget rådde det brist på skolade skötare och man blev tvungen att delvis förlita sig på utbildad personal i vården av de sårade. Simo Brofeldt, överläkare vid Finlands Röda Kors sjukhus, ansåg att det var Röda Korsets plikt att förhindra att vårdarbristen upprepades och under mellanfreden lade han därför upp en plan för att utbilda hjälppersonal i händelse av ett nytt krig. Fortsättningskriget bröt ut den 25.6.1941. Samma dag grundades Finlands Röda Kors Hjälpssystemorganisation på order av försvarsmaktens överbefälhavare Gustaf Mannerheim.

Aikakauslehti Seura julkaisi vuonna 1942 kirjoitelman apusisarista, jolloin tämä käsin väritetty valokuva Suomen Punaisen Ristin sairaalan apusisaresta ja sairaanhoitajasta oli lehden kansikuvana. Alkuperäinen mustavalkoinen kuva on nähtävissä viereisellä sivulla. Kuva: Seura nro 24/1942. Tidskriften Seura publicerade år 1942 en artikel om hjälpsystemerna. Det här för hand färglagda fotografiet på en hjälpsyster och en sjukskötare vid Röda Korsets sjukhus användes som tidningens omslagsbild. Den ursprungliga svartvita bilden kan ses på sidan bredvid.

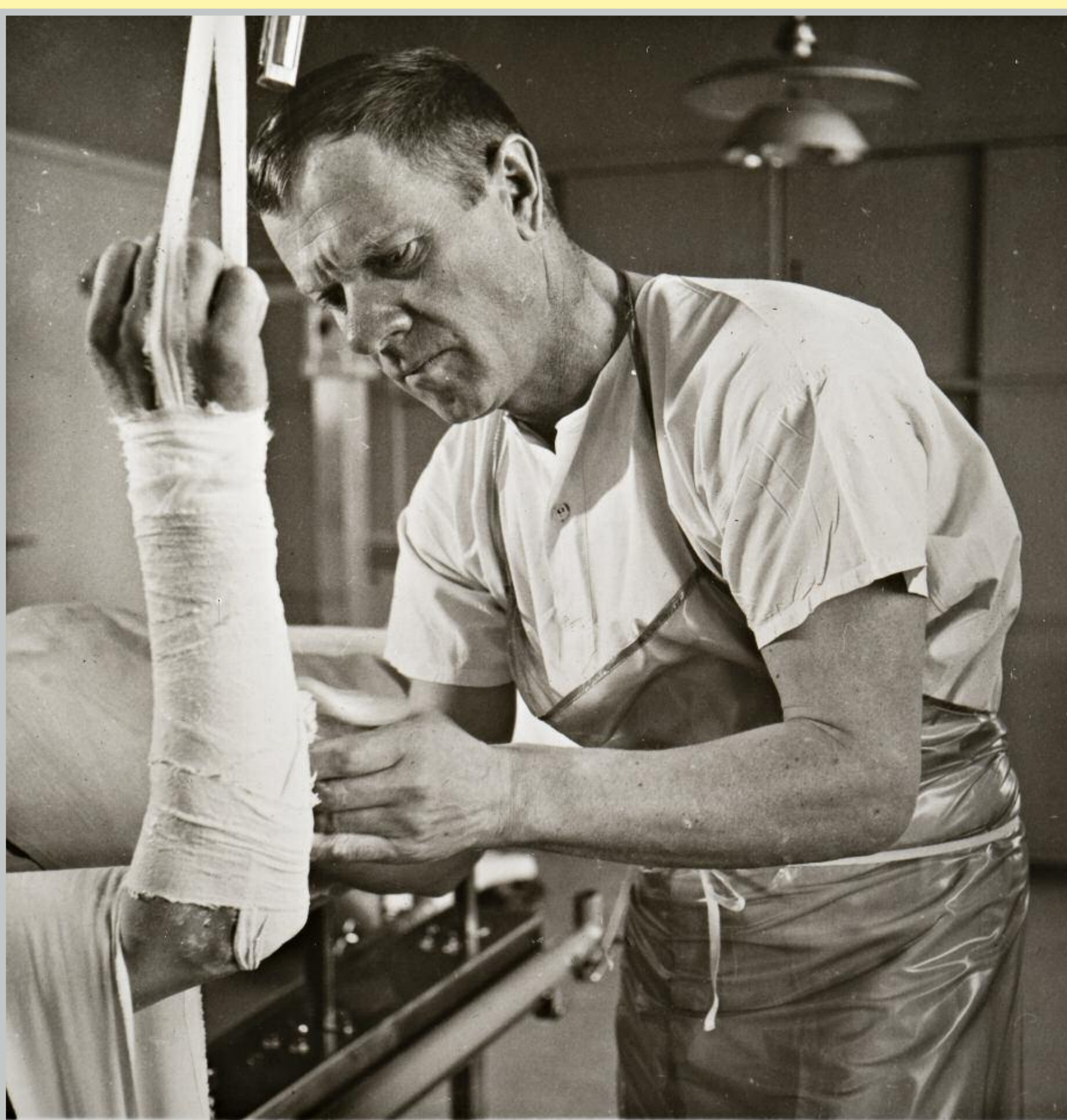
Foto: Seura nr 24/1942

Punainen risti on yksi maailman tunnetuimmista merkeistä, joka sodan aikana lähettää selkeän viestin: ”älä pommita, älä ammu”. Merkin käyttöä määrittelevät kansainväliset sopimukset, ja sitä saa käyttää ainoastaan luvan kanssa. Kuvan jauhosikeistä valmistettu lippu kuuluu Kellokosken sairaalamuseon kokoelmiin, ja se oli sodan aikana Kellokosken sairaalan katolla. *Det röda korset är en av världens mest kända symboler, som under krigstid sänder ett tydligt budskap: ”bomba ej, skjut ej”. Bruket av det röda korset regleras av internationella konventioner, och symbolen får inte användas utan tillstånd. Bildens rödakorsflagga, som är tillverkad av mjölsäckar, hör till Kellokoski sjukhusmuseums samling och den var under kriget placerad på Kellokoski sjukhus tak.*

Suomen Punaisen Ristin sairaalan ensimmäinen ylilääkäri, kirurgian professori Simo Brofeldt, organisoï Apusisarjärjestön toiminnan. Sodan aikana rintamalla potilaita leikkannut Brofeldt on ainoa Mannerheim-ristillä palkittu lääkäri.

Simo Brofeldt, professor i kirurgi och Finlands Röda Kors sjukhus första överläkare, organiserade Hjälpssystemorganisationens verksamhet. Brofeldt, som under kriget opererade patienter vid fronten, är den enda läkaren som tilldelats Mannerheimkorset.

Suomen Punaisen Ristin sairaala Topeliuksenkadulta kuvattuna 1930-luvulla. Vuonna 1958 sairaala siirtyi HYKSin omistukseen ja nimi muutettiin Töölön sairaalaksi. *Finlands Röda Kors sjukhus fotograferat från Topeliusgatan på 1930-talet. År 1958 övergick sjukhuset i HUCS ägo och namnet ändrades till Töölö sjukhus.*

Sotamarsalkka Mannerheim, kirurgian professori Richard Faltin ja Suomen Punaisen Ristin sairaalan ylläpitäjä Berrit Kihlman vuonna 1940. Faltin työskenteli lääkärimäisenä sodissa SPR:n ambulansseissa sekä SPR:n sairaaloissa sisällissodan aikana, ja hän toimi aktiivisesti SPR:n keskuksella. Mannerheim ryhtyi SPR:n puheenjohtajaksi ystävänsä Faltinin pyynnöstä. *Fältmarskalk Mannerheim, professorn i kirurgi Richard Faltin och FRK:s sjukhus översköterska Berrit Kihlman år 1940. Faltin tjänstgjorde i flera krig som läkare vid FRK:s ambulanser samt vid FRK:s sjukhus under inbördeskriget, och han verkade aktivt inom FRK:s centralstyrelse under 1900-talets första hälft. Mannerheim avlade ordförandeskapet för FRK på sin vän Faltins begäran.*

Punainen Risti

Kansainvälisen Punaisen Ristin perusti Henry Dunant Sveitsin Genevessä vuonna 1863. Järjestön tehtävänä oli alun perin huolehtia sodassa haavoittuneista sotilasta. Vuonna 1864 solmittiin Dunantin aloitteesta Geneven sopimus, joka määrittä haavoittuneiden ja sairaiden sotilaiden oikeuden hoitoon ja humanitääriin kohteluun. Seuraavana vuosina kansallisia Punaisen Ristin järjestöjä perustettiin ympäri Eurooppaa.

Röda Korset

Internationella Röda Korset grundades av Henry Dunant i Genève i Schweiz år 1863. Organisationens uppgift var ursprungligen att ha omsorg om soldater som sårats i krig. På initiativ av Dunant slöts år 1864 den första Genèvekonventionen, i vilken sårade och sjuka soldaters rätt till sjukvård och humanitär behandling slogs fast. Under de följande åren grundades nationella Röda Kors-föreningar runt omkring i Europa.

“Meistä tuntui kuin sellainen sairaala, joka olisi avoin ylhäisille ja alhaisille, rikkaille ja köyhille – ja olisi pystytetty yhteisiin ponnistuksiin – arvokkaana ja lupausrikkaana vertauskuvana ilmentäisi kansan tahtoa työskennellä sovussa ja keskinäisessä rakkaudessa.”
– Gustaf Mannerheim

APUSISARESTA LÄHIHOITAJAKSI
FRÅN HJÄLPYSYSTER TILL NÄRVÅRDARE

PIKKUSISARET • SMÅSYSTRARNA

TEKEMÄLLÄ OPPIMINEN • LÄRA GENOM ATT GÖRA

Apusisarjärjestön päätehtävä oli kouluttaa vapaaehtoisia apuhoitajattaria puolustusvoimien ja ASPR:n ylläpitämiin kenttä- ja sotasairaaloihin. Pääasiallisena koulutuskeskuksena toimi Suomen Punaisen Ristin sairaala, jonka omat sairaanhoitajat ja lääkärit toimivat opetushenkilökuntana. Apusisarten koulutus oli jaettu kolmeen erilliseen jaksoon, josta ensimmäinen koostui 30 tunnin teoriajaksoista. Toisessa ja kolmannessa jaksossa pääosassa oli käytännön harjoittelu. Teoriakoulutusta järjestettiin myös paikallisosastoilla muualla Suomessa, mutta harjoittelujaksot suoritettiin useimmiten Helsingissä. Täysimittaisena harjoittelu kesti kuusi kuukautta, mutta apusisaria saatiin komentaa palvelukseen jo lyhyen, kahden kuukauden harjoittelun jälkeen.

Hjälpsysterorganisationens huvuduppgift var att utbilda frivilliga hjälpsköterskor till de av försvarsmakten och FRK upprättade fält- och krigssjukhusen. Som huvudsakligt utbildningscenter fungerade Röda Korsets sjukhus, vars egna sjukskötare och läkare utgjorde utbildningspersonalen. Hjälpsystrarnas utbildning var indelad i tre olika långa skeden, varav det första bestod av trettio timmar teoriundervisning. Det andra och tredje skedet bestod huvudsakligen av praktisk undervisning. Teoriundervisning arrangerades också av lokala avdelningar i andra delar av landet, men praktiken utfördes vanligtvis i Helsingfors. Allt som allt ingick sex månader praktik i utbildningen, men hjälpsystrarna kunde kommenderas i tjänst redan efter en kort, två månaders praktik.

” Meillä oli hyvä opetus ja käytännön työharjoittelu opetti. Meitä sanottiin pikkusisariksi.”

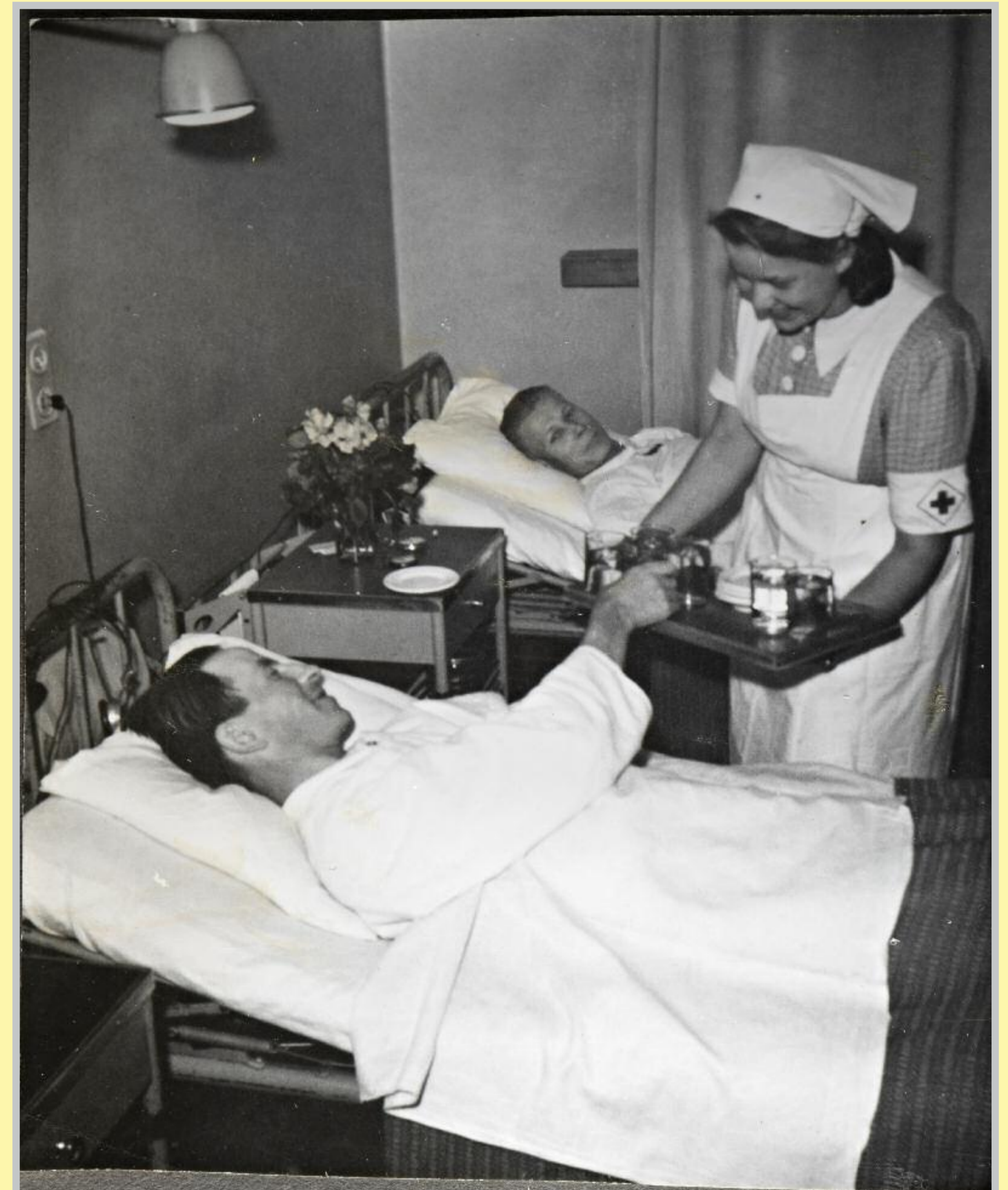
APUSISARET SODAN AIKANA • HJÄLPYSYSTRARNA UNDER KRIGET

Suomen Punaisen Ristin toimintaan liittyi ajatus kansakunnan yhdistämisestä. Jatkosodan aikana Apusisarjärjestössä palvelikin yhteensä 3 500 naista kaikista yhteiskuntaluokista. Apusisaret sijoituivat pääosin sotasairaaloihin, mutta myös tavallisiin sairaaloihin. He suorittivat erilaisia huoltotehtäviä ja potilaan perushoitoon liittyviä toimenpiteitä helpottaen toimillaan sairaanhoitajien työtaakkaa. Apusisaret nostivat, pesivät ja tarkkailivat potilaita, mittasivat ruumiinlämpöä, vaihtoivat siteitä ja antoivat ensiapua. Myös ateriatarjoilu, välinehuolto, siivous ja vuoteiden sijaus, sekä lääkäreiden ja sairaanhoitajien avustaminen vaativimmissa toimenpiteissä kuuluivat toimenkuvaan. Opiskelijataustaiset apusisaret saattoivat toimia myös kirjureina ja kanslia-apulaisina.

Till Finlands Röda Kors verksamhet hörde en strövan att ena nationen. Under fortsättningskriget anslöt sig också allt som allt 3500 kvinnor från alla samhällsklasser till hjälpsysterorganisationen. Hjälpsystrarna stationerades i första hand på krigssjukhusen, men också på vanliga sjukhus. De utförde olika underhållsuppgifter och uppgifter relaterade till patienternas grundvård, och minskade med sitt arbete sjukskötarens arbetsbörda. Hjälpsystrarna lyfte, tvätade och observerade patienterna, mätte kroppstemperaturer, bytte bandage och gav första hjälp. De serverade även mat, värdade instrument, bäddade sängar och assisterade sjukskötare och läkare vid mera komplicerade ingrepp. Hjälpsystrar med studentbakgrund kunde också arbeta som skrivare och kansliassistenter.

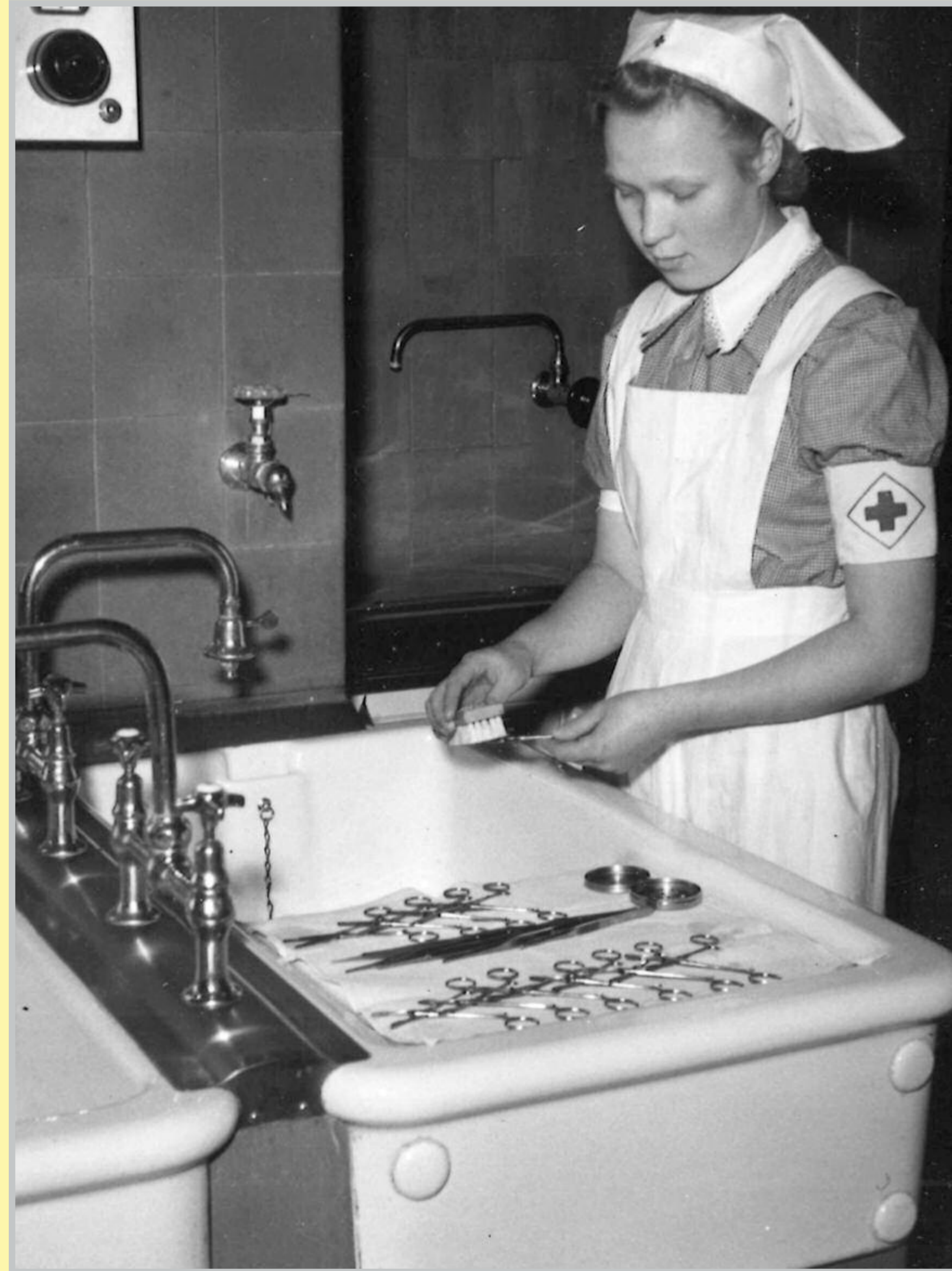

Apusisar avustaa lääkäriä niskapunktureuksen aikana. Apusisarten työpuku oli sininen puuvillapuku, jonka kanssa käytettiin valkoista esiliinaa ja punaisella ristillä varustettua päähinettä. Pula-ajasta johtuen työpuvussa esiintyi kuitenkin vaihtelua. *En hjälpsyster assisterar vid nackpunktion. Hjälpsystrarnas arbetskläder utgjordes av en blå bomullsdräkt, ett vit förkläde och en huvudbonad som var försedd med det röda korset. På grund av kristidens varubrist förekom dock variationer i klädseln.*

Apusisarien tehtäviin kuului myös aterioiden ja kahvin tarjoilu. Apusisaret kantoivat valkoista käsivarsinauhaa, jossa punaista ristiä ympäröi vinoneliö. Neliön reunan väristä ilmeni apusisaren saama koulutus: sininen merkitsi lyhyintä, punainen keskipitkää koulutusta ja keltainen täyttää koulutusta, jossa kaikki kolme opetusjaksoa oli suoritettu. *Till hjälpsystrarnas uppgifter hörde att servera måltider och kaffe. Hjälpsystrarna bar en vit armbindel med ett rött kors som omgärdades av en romb. Färgen på rombens linjer visade vilken utbildning hjälpsystem hade fått: blå signalerade den kortaste, röd den medellånga utbildningen och gul innebar att alla tre utbildningsskeden var genomförda.*

” Man lär sig att ge injektioner, man är med om bandagebyten, man får se saker som man aldrig tidigare kunnat föreställa sig. Och det underliga är att man efter sår och var och amputerade lemmar kan känna hunger och äta sin mat med frisk aptit. På Röda Korsets sjukhus i Helsingfors åt jag en välling som jag aldrig kan glömma.”

Apusisar huoltaa instrumentteja jatkosodan aikana. Välinehuolto oli apuhoitohenkilökunnan tärkeimpiä tehtäviä, kunnes se 1960-luvulla alkoi vähitellen vakiintua omaksi ammattialueekseen. Nykyään voi suorittaa välinehuoltoalan perustutkinnon. Kuva: Suomen Punainen Risti. *En hjälpsyster värdar instrument under fortsättningskriget. Den tidskrävande instrumentvården hörde till hjälpvårdspersonalens viktigaste uppgifter ända tills den på 1960-talet stegvis började utvecklas till ett eget yrkesområde. Nuförtiden kan man avlägga grundexamen i instrumentvård. Foto: Finlands Röda Kors.*

Täysin koulutetut apusisaret saivat luvan kantaa apusisarjärjestön jäsenmerkkiä kauluksessaan. Kuva: Jarkko Mikkonen, Suomen Punainen Risti.

Endast hjälpsystrar som fullbordat sin utbildning fick bära hjälpsysterorganisationens medlemsmärke på kravgen. Foto: Jarkko Mikkonen, Finlands Röda Kors.

Lääkintälottien piirikursi Mäntsälässä vuonna 1934. Lotta Svärd -järjestö oli kouluttanut lääkintälottia vuodesta 1922 alkaen. Talvisodan aikana heitä ei ollut riittävästi, mikä vaikutti SPR:n apusisarjärjestön perustamiseen. Siinä missä Lotta Svärd oli vahvasti valkoinen järjestö, apusisarjärjestöön liittyi myös työläistäustaisia naisia. Kuva: Historian kuvakokoelma, Museovirasto.

Disariktskurs för sanitetslottor i Mäntsälä år 1934. Organisationen Lotta Svärd hade utbildat sanitetslottor sedan år 1922. Under vinterkriget var de inte tillräckligt många, vilket bidrog till grundandet av FRK:s hjälpsysterförening. Medan Lotta Svärd hade en kraftig vit prägelse, anslöt sig även kvinnor med arbetarbakgrund till hjälpsysterorganisationen. Foto: Historiska bildsamlingarna, Museiverket.

APUSISARESTA LÄHIHOITAJAKSI
FRÅN HJÄLPYSYSTER TILL NÄRVÅRDARE

AMMATIN SYNTY • ETT YRKE BLIR TILL VALTION APUHOITAJAKOULUTUS • DEN STATLIGA HJÄLPKÖTARUTBILDNINGEN

Sodan jälkeen apuhoitohenkilökunnalle oli edelleen tarvetta. Uuden työaikalan myötä siirryttiin kahdeksan tunnin työpäivään, mikä uhkasi joutaa sairaanhoitajapulaan ja sairaaloiden sulkemiseen. Työvoimavajen paikkaamiseksi valtio päätti aloittaa ammatillisen apuhoitajakoulutuksen vuonna 1946. Harjoittelupainotteinen koulutus toteutettiin apusisarkoulutuksen esikuvan mukaan kurssimuotoisena sairaaloissa, ja se käynnistyi yhtä aikaa kuudella eri kurssilla yleisissä sairaaloissa ja lääninsairaloissa Helsingissä, Tampereella, Jyväskylässä, Hämeenlinnassa ja Mikkelissä. Koulutus kesti kahdeksan kuukautta, josta noin yksi kuukausi oli teoriaopetusta ja seitsemän kuukautta harjoittelua. SPR koulutti Helsingissä edelleen apusisaria, jotka nyt rinnastettiin apuhoitajiin. Myös apusisarten koulutus piteni kahdeksaan kuukauteen, ja näistä sodanjälkeisistä apusisarkursseista valmistuneet oppilaat saivat apuhoitajan ammattipätevyyden. Ensimmäiset apuhoitajat valmistuivat helmikuussa 1947.

” Vaikka opetus kurssilla oli hyvää, niin kahdeksan kuukautta oli lyhyt aika ammatin opiskeluun. Aika raakana sitä töihin mentiin valmistumisen jälkeen. Odotukset työpaikoilla olivat suuremmat kuin mihin heti pystyi. Käytännön työn kautta olen oppinut mitä olen oppinut.”

TYÖTÄ SAIRAALOISSA JA SOSIAALIHUOLLOSSA • ARBETE PÅ SJUKHUS OCH INOM SOCIALVÅRDEN

1950-luvun alussa Lääkintöhallitus päätti, että apuhoitajakoulutuksessa painotetaan jatkossa potilaiden hoitoa sairaaloiden kroonikko-osastoilla ja kunnalliskodeissa. Tuolloin SPR päätti luopua kymmen vuotta kestäneestä apusisarkoulutuksesta, sillä Punaisen Ristin sairaalassa ei juuri ollut pitkäaikaisia potilaita. Viimeinen apusisarkurssi valmistui vuonna 1951. Sairaala laitoksen laajentuessa sairaaloiden työvoimatarve oli kuitenkin edelleen suuri, joten apuhoitajat sijoituivat jatkossakin pääasiassa yleissairaaloihin, joissa heidän osuutensa vuodesastoilla kasvoi. Sen lisäksi apuhoitajia työllistyi muun muassa sosiaalihuollon laitoksiin, kuten kunnalliskoteihin ja lastenkoteihin.

Apuhoitajien virkapuku, joka piti itse hankkia, oli sinivalkorudullinen puuvillalaininki, jonka kanssa käytettiin valkoista hilkkaa, irtokaulusta ja olkainesiliinaa. Sairaanhoitajat pitivät valkoista väriä ammattikuntansa tunnusköna ja vastustivat aluksi apuhoitajien oikeutta käyttää samanlaista päähinettä. Niin kutsutun ”myssysodan” apuhoitajat kuitenkin voittivat.

Hjälpköttarnas uniform var en blåvitrig bomullsklänning som man själv skulle införskaffa. Till arbetsklädseln hörde också en vit hatt, löskrage och ett förkläde med axelband. Sjuksköttarna betraktade den vita färgen som ett kännetecken för sitt yrke och motsatte sig först hjälpköttarnas rätt att använda samma huvudbonad. Det så kallade ”mösskriget” vanns dock av hjälpköttarna.

Sairaanhoitaja ja apuhoitaja huoltavat hansikkaita. Ennen tutkimushansikkaat eivät olleet kertakäyttöisiä, vaan ne paikattiin ja steriloiitiin käytön jälkeen. Puhaltamalla ilmaa hansikoihin mahdolliset reitit oli helppo havaita. Kertakäyttötuotteiden tulo osastoille 1960-luvulta alkaen oli monelle sodan jälkeisen niukkuuden kokeneelle apuhoitajalle haaskausta, joka herätti myös muutosvastarintaa.

En sjuksköttare och en hjälpköttare lappar handskar. Förr var undersökningshandskarna inte avsedda för engångsbruk, utan de lappades och steriliserades efter användning. Eventuella hål var lätt att upptäcka genom att blåsa luft i handskarna. Engångsaritklar började dyka upp på avdelningarna från och med 1960-talet. Engångsaritklarna upplevdes som ett slöseri av många hjälpköttare som hade kristidens varubrist i minne, vilket också ledde till förändringsmotsånd.

Även efter kriget behövdes hjälpvårdpersonal. Den nya arbetstidslagen innebar en övergång till åtta timmars arbetsdag, vilket hotade leda till sjukskötarbrist och sjukhusnedläggningar. För att rätta bot på den hotande arbetskraftbristen beslöt staten år 1946 att inleda en yrkesinriktad hjälpköttarutbildning. Med hjälpsysterutbildningen som förebild förlades den praktikbetonade och kursformade utbildningen till sjukhusen, och den inleddes med sex skilda kurser som arrangerades samtidigt på de allmänna sjukhusen och länsjukhusen i Helsingfors, Tammerfors, Jyväskylä, Tavastehus och St. Michel. Studierna tog åtta månader, varav cirka en månad var teorierundervisning och sju månader praktik. I Helsingfors utbildade FRK fortfarande hjälpsystrar, som nu likställdes med hjälpköttare. Även hjälpsystrarnas utbildning förlängdes till åtta månader, och de hjälpsystrar som utexaminerades från de efterkrigsårens kurserna erhöll behörighet att jobba som hjälpköttare. De första hjälpköttarna blev färdiga i februari 1947.

Apuhoitajaopiskelijoita kirjastossa arviolta 1950- tai 1960-luvulla. Apuhoitajapukua käytettiin jo opiskelija-aikana. Kuva: SuPer. Hjälpköttarstudierande i biblioteket, cirka 1950-1960-talet. Hjälpköttaruniformen användes redan under studien. Foto: SuPer.

Töölön sairaalan erityistehävä on alusta alkaen ollut tapaturmaisesti loukkaantuneiden hoito. Alkoholiilla on usein osuutta onnettomuuksissa. Kuvassa Suomen Punaisen Ristin sairaalan apuhoitaja ja sairaanhoitaja hoitavat potilasta, joka on oman ja henkilökunnan turvallisuuden varmistamiseksi sidottu remmeillä sänkyyn.

Tältö sjukhus har ända från början varit inriktat på att vårda olycksfall. Ofta spelar alkoholen en roll i olyckorna. På bilden vårdar en hjälpköttare och en sjuksköttare på Röda Korsets sjukhus en patient, som för säkerhets skull är fastspänd med remmar.

Teräksinen kaarimalja asetui hyvin potilaan kaulaa vasten, ja sillä kerättiin esimerkiksi sylkeä tai haavan huuhtelussa valuvaa nestettä. Nykyään kaarimaljat ovat kertakäyttöisiä ja ne valmistetaan kierrätysmateriaalista, mutta maljan muoto ja käyttö on säilynyt samana. Rondskälens form gör att den lämpar sig väl för att placeras mot patientens hals. Skålen av stål användes bland annat till att samla upp spott eller vätska vid rengöringen av sår. Nuförtiden är rondskälarna tillverkade av återvinningmaterial och avsedda för engångsbruk, men formen och användningsättet har inte förändrats.

” Minä otin sen kertakäyttömäljäsäkin, sidoin kiinni ja työnsin varastohyllyn alle. Jaoin teräksiset kaarimaljat ja sanoin, että näihin sylkäisyt, minä pesen ja keitän ne.”

APUSISARESTA LÄHIHOITAJAKSI
FRÅN HJÄLPYSYSTER TILL NÄRVÅRDARE

OPPINUT AUTTAJA • EN BILDAD VÅRDARE

TYÖKENTTÄ LAAJENEE • ARBETSFÄLTET VIDGAS

Vuonna 1965 apuhoitajakoulutus siirrettiin sairaaloiden alaisuudesta sairaanhoito-oppilaitoksiin, joihin perustettiin uusia opettajan virkoja. Opetus oli nyt kahden lukukauden eli vuoden pituinen. Tästä lähtien opiskelijoiden joukkoihin liittyi myös miehiä, ja ensimmäinen miespuolinen apuhoitaja valmistui vuonna 1966. Opetuksen sisältö ja tavoitteet pysyivät kuitenkin melko samanlaisina 1970-luvulle asti.

Vuonna 1972 apuhoitajien työympäristössä alkoi tapahtua muutoksia uuden kansanterveyslain astuttua voimaan, minkä seurauksena apuhoitajia siirrettiin sekä uusien terveyskeskusten että avohoidon palvelukseen. Työelämän tarpeiden muuttuessa apuhoitajien koulutusta laajennettiin vuonna 1978 kolmen lukukauden pituiseksi. Vuonna 1986 toteutettiin kattavampi uudistus osana koko keskiasteen koulutuksen uudistusta, jossa apuhoitajakoulutuksen korvasi uusi perushoitajakoulutus. Perushoitajaksi oli mahdollista opiskella sekä peruskoulupohjalta että lukiopohjalta, ja linjasta riippuen koulutuksen pituus oli joko 2,5 tai 1,5 vuotta.

År 1965 överfördes ansvaret för hjälpskötareutbildningen från sjukhusen till sjukvårdsläroanstalterna, vid vilka det inrättades nya lärartjänster. Utbildningens längd var nu två terminer, det vill säga ett år. Hädanefter anslöt sig även män till studerandenas skara och den första manliga hjälpskötaren blev färdig år 1966. Undervisningens mål och innehåll förblev emellertid ganska oförändrade fram till 1970-talet.

Efter att den nya folkhälsolagen trätt i kraft år 1972 började det ske förändringar i hjälpskötarnas arbetsfält. Det uppstod nya arbetsställfällan för hjälpskötare i såväl de nya hälsocentralerna som i öppenvården. Som en följd av förändringarna i arbetslivets behov förlängdes hjälpskötareutbildningen år 1978 till tre terminer. År 1986 genomfördes en mera omfattande reform i samband med att hela mellanstadieutbildningen förnyades. Resultatet var att hjälpskötareutbildningen ersattes av en ny primärskötareutbildning, som erbjöds både som grundskolebaserad och gymnasiebaserad. Beroende på linje var studietiden antingen 2,5 eller 1,5 år.

IHMISLÄHEINEN PALVELUAMMATTI • ETT MÄNNISKÖNÄRA SERVICEYRKE

Vieliä 1960-luvulla sosiaali- ja terveydenhuoltoala oli Suomessa hyvin laitoskeskeistä. Kun avohoitoa ryhdyttiin kehittämään 1970-luvulla, apuhoitajia tarvittiin työntekijöiksi etenkin kotihoitossa, jossa erityistarpeet huomioiden pyrittiin tukemaan potilaita kotona pärjäämistä. Perushoitajakoulutusudistuksen tarkoitus oli syventää opiskelijoiden ammattitaitoa ja antaa heille valmius toimia eri tehtävissä ja ympäristöissä niin laitoksissa kuin avohoidossa. Koulutuksessa korostettiin hoitotyötä ihmisläheisenä palveluammattina, joten opiskelijoiden vuorovaikutustaitoja pyrittiin kehittämään. Tässä tarkoituksessa etenkin peruskoulupohjaisen linjan sisällytettiin myös paljon yleissivistäviä aineita.

Ännu på 1960-talet var social- och hälsovårdsbranschen i Finland starkt inriktad på anstaltsvård. När öppenvården började byggas ut på 1970-talet behövdes hjälpskötarna som arbetskraft i synnerhet i hemvården, där patienterna ges stöd för att klara sig hemma efter sina individuella behov. Syftet med primärskötareutbildningsreformen var att fördjupa yrkesskickligheten och utrusta primärskötarna med beredskapen att utföra olika arbetsuppgifter i olika miljöer, både på anstalter och inom öppenvården. Utbildningen betonade vårdsyrkets karaktär av ett människönnära serviceyrke, och man fäste vikt vid att utveckla studerandenas interaktionsförmåga. Därför inkluderade man många allmänbildande ämnen i synnerhet i den grundskolebaserade linjen.

Apuhoitajakurssin päättäjäiset Kuopiossa vuonna 1966. Juhlailaisuuksissa sinivalkorudullista apuhoitajapukua käytettiin ilman esiliinaa. Kuva: Kansan Sanan kokoelma, Kansan Arkisto.
Hjälpskötarkursens avslutning i Kuopio år 1966. Vid feststället bars den blåvitruga hjälpskötareuniformen utan förkläde. Foto: Kansan Sanan kokoelma, Kansan Arkisto.

Apuhoitajat käyttivät keltaista virkapukua vuosina 1967–1978. Puku otettiin käyttöön apuhoitajajhdistyksen toivomuksesta ja syy muutoksen oli, että sinivalkorudullista työpukua käyttivät myös useat muut ammattiryhmät. Omaa virkapukua pidettiin tärkeänä ammatti-identiteetin kannalta. Kuva: Helena Härmäläinen, Helsingin yliopistomuseo.
Hjälpskötarna använde den gula uniformen åren 1967–1978. Dräkten togs i bruk på hjälpskötareföreningens begäran och orsaken till förändringen var att den blåvitruga uniformen även användes av flera andra yrkesgrupper. En egen uniform upplevdes som viktig för yrkesidentiteten. Foto: Helena Härmäläinen, Helsingfors universitetsmuseum.

Terveydenhuollossa siirryttiin työnantajan tarjoamaan yhteisen suojavaatetuksen vuonna 1978, minkä jälkeen hoitohenkilökunnan eri ammattiryhmiä ei enää erotanut toisistaan vaatetuksen perusteella. Kuva: Myllypuron sairauskoodin sairaanhoitaja ja apuhoitaja vuonna 1982. Kuva: Annamajaja Tuisku, SuPer.
Inom hälsovården övergick man år 1978 till att använda en enhetlig arbetsklädsel vars anskaffning arbetsgivaren ansvarade för. Efter det gick det inte längre att skilja sjukvårdspersonalens olika yrkesgrupper ifrån varandra utifrån klädseln. På bilden syns en sjukskötare och hjälpskötare på Kvarnäckens sjukhem år 1982. Foto: Annamajaja Tuisku, SuPer.

Ensimmäiset perushoitajat valmistuivat Turun ja Joensuun sairaanhoito-oppilaitoksista vuonna 1986. Kuvan ryhmä opiskeli Turussa. Koulun nimi muuttui vuonna 1988 Turun terveydenhoito-oppilaitokseksi, ja vuonna 1998 se yhdistyi kolmen muun oppilaitoksen kanssa muodostaen nykyisen Turun ammatti-instituutin. Kuva: SuPer.
De första primärskötarna utexaminerades från sjukvårdsläroanstalterna i Åbo och Joensuu år 1986. Gruppen på bilden studerade i Åbo. Från och med år 1988 hette skolan Åbo hälsovårds- och läroanstalt, och år 1998 slogs den ihop med tre andra läroanstalter och bildade Åbo yrkesinstitut. Foto: SuPer

Apuhoitajia nostamassa potilasta Joutsan terveyskeskuksen vuodeosastolla vuonna 1983. Kuva: Liisa Kiiski, SuPer.
Hjälpskötare lyfter en patient på bäddavdelningen i hälsocentralen i Jousa år 1983. Foto: Liisa Kiiski, SuPer.

Apuhoitajia ja kuntoutujia vuonna 1987. Apuhoitajat olivat toivoneet vähätleävästä apu-litteenä luopumista jo 1950-luvulta lähtien. Vuonna 1988 myös apuhoitajatuokinnon suorittaneiden virkanimike muutettiin työtä paremmin kuvaavaksi perushoitajaksi. Perushoitaja-nimike on edelleen käytössä työelämässä. Kuva: SuPer.

En hjälpskötare och en rehabiliteringspatient år 1987. Hjälpskötarna hade velat slopa det nedstående hjälpprefixet redan på 1950-talet. År 1988 ändrades yrkesbeteckningen till primärskötare även för de vårdare som hade avlagt hjälpskötarexamen. Primärskötarebeteckningen motsvarade yrkets natur bättre, och är ännu i användning i arbetslivet.

”Kotisairaanhoitotyö on perushoitajalle itsenäistä ja vastuullista työtä. Olet yksin siellä kodissa eikä keneeltäkään voi kysyä neuvoa. Tietenkin arkipäivinä voi aina toimistoon soittaa, mutta paljon piti itsenäisiä päätöksiä tehdä. Aika pelottaviakin tilanteita sattui psykiatristen potilaiden kanssa.”

APUSISARESTA LÄHIHOITAJAKSI
FRÅN HJÄLPSYSTEMER TILL NÄRVÅRDARE

OMA AMMATTI-IDENTITEETTI • EN EGEN YRKESIDENTITET

SAIRAALAHIERARKIA JA KÄYTTÄYTYMISSÄÄNNÖT • SJUKHUSHIERARKI OCH BETEENDEREGLER

Sairaalat olivat 1940–1960-luvulla vahvasti hierarkkisia laitoksia, joissa apusisaret ja -hoitajat olivat arvojärjestyksessä matalalla. Esimiehiä tuli teitillä ja kohdella kaikin tavoin kunnioitavasti, jopa nöyristellen. Paineita asettivat myös yhteiskuntanormit. Yksittäisten hoitajien katsottiin olevan vastuussa koko ammattikuntansa maineesta ja heiltä edellytettiin moitteetonta, siveellistä käytöstä ja siistiä ulkoista olemusta. Vielä 1950-luvulla apuhoitajakoulutuksen hakemuksen hylkäysperusteiksi voitiin antaa ”kovasti maalattu” tai ”hakija jotenkin liian koristeltu ja pyntäty”.

Jo apuhoitajien koulutusta suunniteltaessa pidettiin tärkeänä oppilaiden ammatti-identiteetin ja ammattilypeuden vahvistamista työssä jaksamisen tueksi. Apuhoitajan tuli olla oman alansa eli pitkäikäisten potilaiden perushoidon asiantuntija. Apuhoitajille ei opetettu erikoishoitotoimenpiteitä, sillä sairaanhoitajat vastustivat sairaanhoitoon liittyvien tehtävien siirtymistä apuhoitajille. Käytännössä sairaanhoitajien ja apuhoitajien välinen työnjako kuitenkin vaihteli työpaikasta toiseen ja jopa saman sairaalan osastojen välillä. Joskus apuhoitajat suorittivat samoja tehtäviä kuin sairaanhoitajatkin.

Sjukhusen var på 1940–1960-talen starkt hierarkiska anstalter där hjälpsystrarna och hjälpskötarna var lågt nere i rangordningen. Man skulle nia och bemöta sina överordnade respektfullt, rentav underdanigt. Även de rådande samhällsnormerna var betungande. Enskilda skötare hölls ansvariga för hela sin yrkeskärs anseende och förväntades bete sig klanderfritt och sedligt samt ha ett välvärdat utseende. Ännu på 1950-talet kunde ansökningar till hjälpskötartutbildningen avslås med motiveringen ”kraftigt sminkad” eller ”ansökanden är på något vis för smyckad och pyntad”.

För att ge hjälpskötarna stöd för att orka i arbetet fäste man redan när hjälpskötartutbildningen planerades vikt vid att stärka yrkesidentiteten och -stoltheten. Hjälpskötaren skulle vara en expert inom sitt eget område, det vill säga grundvården av långvårdspatienter. Hjälpskötarna fick inte lära sig avancerade vårdåtgärder, eftersom sjukskötarna motsatte sig en överflyttning av sina uppgifter till hjälpskötarna. I praktiken varierade arbetsfördelningen mellan sjukskötare och hjälpskötare ändå från arbetsplats till arbetsplats, och till och med inom olika avdelningar på samma sjukhus. Ibland utförde hjälpskötarna samma uppgifter som sjukskötarna.

”Minä menin bunkkeriin potilaan kanssa. Potilas joi radiumin ja pani maata penkille. -- Meillä ei ollut minkäänlaisia suojuksia päällä. Lääkäri oli oven takana ja pani paksun oven kiinni.”

AMMATILLINEN JÄRJESTÄYTYMINEN • FACKLIG ORGANISERING

Ammattijärjestöllä on perinteisesti ollut tärkeä rooli ammattikunnan identiteettiin kehittämässä. Suomessa apuhoitohenkilökunnan tärkeänä yhdistävänä tekijänä ja ammatin kehittäjänä on toiminut Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer, joka perustettiin vuonna 1948 nimellä Suomen Apuhoitajajhdistys. Yhdistyksen jäsenmerkistä tuli apuhoitajien ammattitunnus, joka on edelleen käytössä SuPerin jäsenmerkkinä. SuPerin jäseniin kuuluu nykyisin useita eri sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, joiden etuja järjestö valvoo, mutta toiminnan perustana on ammattietiikka, jossa asiakas on keskiössä. SuPer nostaa siksi jatkuvasti esiin epäkohtia etenkin vanhustenhoidossa.

Fackrörelsen har traditionellt spelat en viktig roll i utvecklingen av yrkesidentiteten. Beträffande hjälpskötpersonalen har Finlands närvårdar- och primärskötarförbund SuPer, som grundades år 1948 som Finlands Hjälpskötarförening, varit en viktig förenande faktor och drivande kraft i utvecklingen av yrket. Föreningens medlemsmärke blev hjälpskötarnas yrkesemblem, som än idag är i bruk som SuPers medlemsmärke. Nuförtiden består medlemskåren av flera olika yrkesgrupper inom social- och hälsovårdsbranschen. SuPer bevakar sina medlemmars intressen, men verksamheten bygger på en yrkesetik där klienten står i centrum. SuPer lyfter därför ständigt fram missförhållanden i synnerhet inom äldreården.

Vuonna 1948 käyttöön otettu apuhoitajamerkki oli alun perin apuhoitajien ammattitunnus, jota kannettiin työpuvun kauluksessa. ”Häkristiksi” kutsutun merkin valkoinen väri symboloi puhtautta ja sininen väri uskollisuutta. Nykyään merkki on SuPerin jäsenmerkki. *Hjälpskötarmärket som togs i bruk år 1948 var ursprungligen hjälpskötarnas yrkesemblem. Märket som bars på kragen har också kallats ”svetkorset”. Den vita färgen symboliserar renhet och den blåa färgen trofasthet. Nuförtiden är märket SuPers medlemsmärke.*

Suomen Apuhoitajajhdistyksen perustava kokous pidettiin Helsingissä Naistenklinikalla 27.1.1948. Vuonna 1934 rakennettu Naistenklinikka oli Meilahden alueen ensimmäinen sairaalarakennus. Kuvassa vastavalmistunut Naistenklinikka. *Det grundande mötet för Finlands hjälpskötarförening hölls på Kvinnokliniken i Helsingfors den 27.1.1948. Kvinnokliniken var den första sjukhusbyggnaden i Mejlans. På bilden syns Kvinnokliniken som nybyggd.*

Vuodesta 2008 lähtien lähihoitajien etua on ajanut myös Tehyn alaisuudessa toimiva ammatillinen yhdistys Suomen Lähihoitajat ry, jonka jäsenet käyttävät omaa lähihoitajamerkkiä. Kuva: Suomen Lähihoitajat ry. *Sedan år 2008 har närvårdarnas intressen även bevakats av fackföreningen Finlands Närvårdare rf, som verkar inom Tehy. Föreningens medlemmar använder ett eget närvårdarmärke. Foto: Finlands Närvårdare rf.*

”Minua niin sieppasi ja minä sanoin, että jos lääkäri ei intuboi, niin minä intuboin. Enhän minä olisi intuboinut, mutta minä pelottelin sillä lailla ja niin aamu nähtiin. Tämä kandi oli sanonut aamusella lääkäreille, että se tyttö sanoi niin napakasti. -- Minkä tiesin oikeaksi, siinä pysyin aina. Saattoin sanoa vähän kokemattomalle lääkärielle, että ei näin”.

Yövuoron aikana apuhoitohenkilökunnan vastuu usein kasvoi. Kuvassa rauhallinen hetki Töölön sairaalan yövuorossa 1950-luvulla. *Under nattskeiftena ökade ofta hjälpskötpersonalens ansvar. På bilden syns en lugn stund på nattskeiftet i Töölö sjukhus på 1950-talet.*

”Yliökökönä (ylihoitajana) joutui aivan sokeeraaviin tilanteisiin. Valvoin yliökökönä ja tuli sektio. Siinä oli lääkäri, leikkaussalihoitaja assisteerasi ja minä nukutin cetterinukutuksen. Lääkäri sanoi ohjeena, että ei sitten liian syvää narkoosia, vaan sopiva.”

Apusisarilta ja apuhoitajilta vaadittuun moitteetomaan käytökseen kuului välttää liian läheistä seurustelua potilaiden kanssa, ja sellaisesta saattoi seurata vähintään nuhtelu. Hoitajat saattoivat joutua työssään epätoivotun huomion kohteiksi. Toisaalta myös vastavuoroisia ihastuksia syntyi, eivätkä avioliitot potilaiden ja henkilökunnan välillä olleet tavattomia. Kuva: Väinö Kannisto, Helsingin kaupunginmuseo.

Hjälpsystrarna och hjälpskötarna förväntades bete sig klanderfritt, och era allför många umgänge med patienterna kunde leda till en reprimand eller värre. Skötarna kunde bli utsatta för önskad uppmärksamhet när de utförde sitt arbete. Å andra sidan uppstod det också ömsesidiga förälskelser, och giftermål mellan patienter och medlemmar av personalen var inte exceptionella. Foto: Väinö Kannisto, Helsingfors stadsmuseum.

APUSISARESTA LÄHIHOITAJAKSI
FRÅN HJÄLPSYSTEMER TILL NÄRVÅRDARE

”Polvisukkieni pitsireuna näkyi helman alta. Yksi kirurgi tuli huoneeseen ja kysyi, että mikäs tuo on? Minä sanoin, että se on polvisukka. Jouduin siitä ylihoitajan puhutteluun. Sanoin siellä, että ei ole minun vikani, että on näin vallattomia lääkäreitä täällä, pitäkää niille puhuttelu. Tietysti minä sain nokkavuudesta varoituksen.”

LÄHIHOITAJA • NÄRVÅRDARE

LAAJA-ALAINEN MONIOSAAJA • EN MÅNGSIDIGT KOMPETENT VÅRDARE

1990-luvun alun lamavuosina sosiaali- ja terveysalalla panostettiin avopalveluihin. Työelämän muuttuviin tarpeisiin varauduttiin mittavalla koulutus uudistuksella: perushoitajan ja yhdeksän muun sosiaali- ja terveysalan ammattin koulutus lopetettiin ja ne korvattiin uudella lähihoitajakoulutuksella, joka aloitettiin kokeiluna vuonna 1992 nuorisosteen oppilaitoksissa. Varsinainen koulutus käynnistettiin seuraavana vuonna 1993 nimellä sosiaali- ja terveysalan perustutkinto.

Vuonna 1999 peruskoulupohjainen lähihoitajakoulutus laajeni kolmivuotiseksi ja ylioppilaspohjainen koulutus kaksivuotiseksi. Yleisivistäviä aineita painotettiin edelleen, ja syventävien opintojen määrä kaksinkertaistui. Myös työssäoppimisen määrää lisättiin, mikä paransi valmistuneiden työllistymistä.

Aikaisemmat ammatit jäivät elämään lähihoitajatutkinnon eri osaamisaloissa, joihin opinnoissa voi suuntautua. Tutkintoa voi päivittää lyhyellä lisäkoulutuksella uudelle suuntautumisaluelalle. Kolmiportainen tutkintorakenne – ammatillinen perustutkinto, ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto – luo lähihoitajalle mahdollisuuden ammattitaidon kehittämiseen työuran aikana.

Lähihoitajakoulutuksen tavoitteena oli luoda laaja-alainen ammattikunta, joka voisi samalla koulutuksella työskennellä joustavasti erilaisissa sosiaali- ja terveysalan ammateissa. Koulutusrakenteen radikaali muutos 1990-luvun alussa sai osakseen myös kritiikkiä. Laman jälkimainingeissa lähihoitajilla oli vaikeuksia työllistyä. Muutos tuli kuitenkin jäädäkseen ja koulutusta on kehitetty jatkuvan arvioinnin kautta. Nykyisin lähihoitajista on pulaa työelämässä.

Under den ekonomiska recessionen i början på 1990-talet satsade man inom social- och hälsovårdsbranschen på öppenvärden. I förberedelse för de kommande omställningarna inom sektorn genomfördes en omfattande utbildningsreform: utbildningen till primärskötare och nio andra yrken inom social- och hälsovårdsbranschen lades ner och ersattes med en ny närvårdarutbildning, som inleddes på försöksbasis vid yrkesläroanstalter på ungdomsstadiet år 1992. Den ordinarie utbildningen inleddes följande år (1993). Examen fick namnet grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen.

År 1999 förlängdes den grundskolebaserade närvårdarutbildningen till tre år och den gymnasiebaserade till två år. Det lades fortsättningsvis stor vikt vid allmänbildade ämnen, och de fördjupade studiernas omfattning fördubblades. En kraftigare betoning på inläring i arbetet förbättrade de nyexaminerades anställningsgrad.

De tidigare yrkena lever vidare som skilda kompetensområden som det är möjligt att inrikta sig på i studierna. Genom fortbildning kan närvårdarexamen kompletteras med nya kompetensområden. Examensstrukturen följer en trestegsmodell – yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen och specialyrkesexamen – som ger närvårdaren möjlighet att utveckla sin yrkeskicklighet under karriärens lopp.

Närvårdarutbildningens mål var att skapa en mångsidig och flexibel yrkeskår, som med samma utbildning kunde arbeta inom olika yrken i social- och hälsovårdsbranschen. Den radikala förändringen av utbildningens struktur i början på 1990-talet fick också kritik. I recessionens efterdyningar hade närvårdarna svårt att hitta arbete. Reformen hade dock kommit för att stanna och utbildningen har vidareutvecklats genom en kontinuerlig utvärderingsprocess. Idag råder det brist på närvårdare på arbetsmarknaden.

”Lähihoitajuudessa on ihanaa se, että ei tarvitse heittää sivuun koko alaa, jos haluaa tehdä jotain muuta. Lähihoitajana voi toimia monenlaisissa paikoissa ja pystyy kouluttautumaan uudelleen. Jopa vuodessa voi saada lisäkoulutusta.”

Lähihoitaja voi työskennellä esimerkiksi lastenhoitajana, vanhustenhoitajana, hammashoitajana ja ensihoitajana, ja työpaikkoja löytyy esimerkiksi vammaispalveluissa, kotihoidossa, mielenterveys- ja päihdetyössä, vastaanotto-työssä sekä erikoissairaanhoitossa. Kuvassa lähihoitaja Katja Kiviniemi jututtaa Seija Markkasta Orimattilan Koivikon vuorohoitoyksikössä vuonna 2016. Kuva: Marjo Sajantola, SuPer.

Närvårdare kan arbeta som till exempel barnskötare, äldreomsorgare, tandskötare och förstavårdare. De kan även arbeta med patientmottagning och inom funktionshjälpstjänsten, hemvården, mental- och missbrukarvården samt specialistsjukvården. På bilden ses närvårdare Katja Kiviniemi diskutera med Seija Markkanen på Koivikko enhet för skiftesvård i Orimattila år 2016. Foto: Marjo Sajantola, SuPer.

Lähihoitajanimikkeestä tuli laillistettu terveydenhuollon ammattinimike vuonna 1994. Nimikettä saivat käyttää myös ne tutkinnon suorittaneet, jotka aloittivat koulutuksen ensimmäisessä nuorisosteen kokeilussa vuonna 1992. Nimikesuojan puuttuminen oli hämmäntänyt opiskelijoita, jotka pyrkivät uudella tutkinnolla työelämään. Kuvassa hoitajia vuonna 1994. Kuva: SuPer.

Närvårdare blev en skyddad yrkesbeteckning inom hälso- och sjukvården år 1994. Även de som hade inlet sina studier under försöksstadiet år 1992 och avlagt examen fick rätt att använda yrkesbeteckningen. Nannskyddets avsaknad hade orsakat huvudbry för studerandena som försökte ta sig ut i arbetslivet med hjälp av den nya examen. På fotot syns närvårdare år 1994. Foto: SuPer.

Koronaviruspandemia mullisti terveydenhuollon keväällä 2020, jolloin Meri Kujanpää työskenteli lähihoitajana Meilahden kolmiosairaalassa. Kun osastolle tuli koronapotilaita, otti henkilökunta suojavaarusteet käyttöönsä. Kuva: Kari Hulkko, SuPer.

Våren 2020 orsakade coronaviruspandemin stora omväntningar i hälsovården. Meri Kujanpää arbetade som närvårdare på Mejlans triangel sjukhus, där personalen på avdelningarna tog skyddsutrustning i bruk när man började vårda coronapatienter. Foto: Kari Hulkko, SuPer.

KOULUTUSUUDISTUS

Lähihoitajakoulutus korvasi 1990-luvun alkupuolella kymmenen aikaisempaa ammattikoulutusta:

- hammashoitaja
- jalkojenhoitaja
- kehitysvammaistenhoitaja
- kodinhoitaja
- kuntohoitaja
- lastenhoitaja
- lääkintävahtimestari-sairaankuljettaja
- mielenterveyshoitaja
- perushoitaja
- päivähoitaja

UTBILDNINGSGREFORMEN

Närvårdarutbildningen ersatte i början på 1990-talet tio tidigare yrkesutbildningar:

- tandskötare
- fotvårdare
- vårdare av utvecklingshämmande
- hemvårdare
- konditionsskötare
- barnskötare
- medikalvaktmästare-ambulansförare
- mentalvårdare
- primärskötare
- dagvårdare

Yhdessä ruokailu, ruokailussa auttaminen ja esimerkiksi leipominen kuuluvat monen lähihoitajan työpäivään. Kuvassa ruokailiherkki Kajaanin Arvola-kodissa vuonna 2002. Kuva: Marjatta Laukkanen, SuPer.

Middags på Arvola-hemmet i Kajana år 2002. Att hjälpa till med ätandet vid gemensamma måltider och att till exempel baka är en del av många hjälpskötares arbetsdag. Foto: Marjatta Laukkanen, SuPer.

Lähihoitajakoulutuksessa ryhdyttiin vuonna 1993 kehittämään opetus suunnitelmaperusteisen tutkinnon ohkeen näyttötutkintoa, joka sitoi koulutusta työelämään. Vuonna 1999 työharjoittelu muutettiin työssäoppimiseksi ja sen määrää lisättiin entisestään, mikä lisäsi oppilaitosten ja työelämän yhteistyötä. Kuvassa lähihoitajaopiskelija Pirkko Pasanen kotisairaanhoitossa vuonna 2001. Kuva: Eija Hiltunen, SuPer.

År 1993 började man vid sidan om den läroplansbaserade närvårdarutbildningen utveckla en fristående examen, som knöt utbildningen till arbetslivet. År 1999 ersattes den traditionella praktiken av inläring i arbete eller LLA-praktik (lärande i arbete), vars omfattning utökades. Förändringen innebar ett fördjupat samarbete mellan läroanstalterna och arbetslivet. På fotot ses närvårdarstuderande Pirkko Pasanen arbeta inom hemsjukvården år 2001. Foto: Eija Hiltunen, SuPer.

”Joskus töissä kuulee puhuttavan, että jos kaikki hoitohenkilökunta osastoilla olisi sairaanhoitajia, ei tarvitsisi miettiä, että kuka saa tehdä mitään työtä. -- Olen osallistunut tähän keskusteluun vertaamalla, että jos kaikki olisivat sairaanhoitajia, oltaisiin pian samanlaisessa tilanteessa, mitä oli ennen apuhoitajia. Tulisi eteen kysymys, kuka näitä potilaita syöttää ja kuka huolehtii perushoidosta.”

APUSISARESTA LÄHIHOITAJAKSI
FRÅN HJÄLPSTYSTER TILL NÄRVÅRDARE

TYÖTÄ IHMISEN LÄHELLÄ • ARBETE NÄRA MÄNNISKAN

HOITOTYÖN ETIIKKA • ETIK INOM VÅRDEN

Lähihoitajan työssä korostuvat eettinen pohdinta ja arvopohja. Työssä tehdään päätöksiä, joilla on suora vaikutus toisen ihmisen psyykkiseen ja fyysiseen vointiin. Päätökset voivat koskea näennäisesti hyvinkin pieniä ja huomaamattomia asioita, mutta niillä voi olla suuri merkitys ihmisen elämänlaatuun. Lisäksi työhön liittyy monimutkaisia ja haastavia tilanteita, jotka on ratkaistava yksilöllä kunnioittaen.

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE aloitti toimintansa vuonna 1998. ETENE antaa suosituksia sosiaali- ja terveysalaan sekä potilaan ja asiakkaan asemaan liittyviin eettisiin kysymyksiin. SuPer puolestaan laati lähihoitajan eettiset ohjeet ensimmäisen kerran vuonna 1996, jonka jälkeen niitä on päivitetty tarpeen mukaan. Ohjeissa korostuvat perusarvot, kuten ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo.

Lin yrkesutövning tvingas närvärdaren göra etiska övervägningar, vilket framhäver betydelsen av en etisk värdegrund. De beslut som närvärdaren tar har en direkt inverkan på en annan människas psykiska och fysiska välbefinnande. Besluten kan röra till synes mycket små och bagatellarade frågor, som likväl kan ha en stor inverkan på en individs livskvalitet. I arbetet uppstår också invecklade och utmanande situationer, som måste lösas på ett sätt som respekterar den enskilda individen.

Den riksfattande etiska delegationen inom social- och hälsovården (ETENE) inledde sin verksamhet år 1998. ETENE ger rekommendationer i etiska frågor med anknytning till social- och hälsovården samt patientens och klientens ställning. SuPer å sin sida utarbetade år 1996 närvärdarens etiska principer, som därefter har utvecklat när så behövs. Principerna betonar grundläggande värderingar såsom respekt för människovärdet och självbestämmanderätten, rättvisa och jämlikhet.

KIPUPISTEITÄ JA VOIMAVAROJA • SMÄRTPUNKTER OCH STYRKEKÄLLOR

Työ lähihoitajana on fyysisesti ja psyykkisesti kuormittavaa ja työhön liittyy haastavia tilanteita. Työterveyslaitoksen seuranta tutkimuksessa yli puolet lähihoitajista ilmoitti joutuneensa työssään fyysisen väkivallan uhriksi. Erityisen yleistä se on vanhusten laitoshoidossa työskentelevien parissa.

Työn matala palkkaus ei nosta alan vetovoimaa, ja hoitoala kärsii työvoimapulasta, vaikka vanheneva väestö tarvitsee kipeästi lisää hoitajia. Kiire vaihua työntekijöitä, ja yhä useammin lähihoitajat kohtaavat hoitotyössä eettisiä ongelmia. Haasteista huolimatta suuri osa lähihoitajista tuntee työnsä merkitykselliseksi ja palkitsevaksi. Moni myös kertoo tuntevansa vahvaa työn imua eli työhön liittyvää innostusta ja iloa.

Närvärdarnas yrke är fysiskt och psykiskt krävande och de möter ofta utmanande situationer i arbetet. I en undersökning utförd av Arbetshälsoinstitutet angav över hälften av närvärdarna att de blivit utsatta för våld i sin yrkesutövning, och särskilt ofta är det anställda inom anstaltsvården för äldre som drabbas. Den låga lönenivån ökar inte yrkets dragningskraft, och värdebranschen lider av arbetskraftbrist samtidigt som den äldre befolkningen innebär att behovet av vårdare ökar. De befintliga vårdarna lider av brädska, och allt oftare möter de etiska problem i arbetet. Trots dessa svårigheter upplever en stor del av närvärdarna sitt jobb som betydelsefullt och givande. Många säger sig också känna ett kraftigt arbetsengagemang, de brinner för jobbet och finner en glädje i det.

”Asiakkaiden elämä ei ollut laitoksissa sellaista mitä sen olisi pitänyt olla, vaikka oli kysymyksessä heidän kotinsa. Työssä oli aivan liian kiire. En halunnut olla mukana odottamassa, mitä kamalaa asiakkaille pitää tapahtua ennen kuin asiat muuttuvat. Uuden työpaikan etsiminen oli ammattieettinen asia.”

Lähihoitajan työn lähtökohdina on ihmisen auttaminen. Asiakas- ja potilastyötä tehdään lähellä hoidettavaa, ihmisten kanssa ja ihmisten hyväksi omalla persoonalla. Työssä tarvitaan laaja-alaisen tiedon lisäksi käden taitoja sekä hyviä vuorovaikutus- ja tunnetaitoja. Kuvassa lähihoitaja Jani Saarinen laulaa Kilpiäisten vanhainkodin asukkaille vuonna 2007. Kuva: Jukka Järvelä, SuPer.

Närvärdaryrket går ut på att hjälpa andra människor. Närvärdarna arbetar nära klienter och patienter, tillsammans med och till förmån för andra människor. Den egna personligheten är viktig, och vid sidan om mångsidiga kunskaper och manuella färdigheter behövs god interaktionsförmåga och emotionell kompetens. På bilden sjunger närvärdaren Jani Saarinen för de boende på ett äldreboende i Lahtis år 2007. Foto: Jukka Järvelä, SuPer.

Marjaana Vartiainen valmistui apuhoitajaksi vuonna 1980, mutta ammattinimeke vaihtui myöhemmin perushoitajaksi. Kuvassa Vartiainen tekee potilaalle ihokokeita Turun yliopistollisen keskussairaalan Ihoklinikan allergiaklinikassa vuonna 2014. Kuva: Marjo Sajantola, SuPer.

Marjaana Vartiainen utexaminerades som hjälpskötare år 1980, men yrkesbeteckningen ändrades senare till primärskötare. På bilden gör Vartiainen hudtest på en patient vid Hudklinikens allergienhet vid Åbo universitetssjukhus år 2014. Foto: Marjo Sajantola, SuPer.

Vanhusten kuntoutustoiminnan keskiössä ei ole pelkkä kuntoulu, vaan asiakkaan kohtaaminen ja yhdessäolo on myös tärkeää. Kuvassa Kajaanin Arvola-kodin lähihoitaja Ari Ojala vaihtaa kuulumisäily Hilma Sivosen kanssa vuonna 2002. Kuva: Marjatta Laukkanen, SuPer.

Rehabiliteringsverksamheten för äldre handlar inte bara om fysisk träning. Samvaron och mötet med klienten är lika viktiga. På bilden pratar närvärdaren Ari Ojala med Hilma Sivonen på servicehuset Arvola-koti i Kajaana år 2002. Foto: Marjatta Laukkanen, SuPer.

LÄHIHOITAJAN LUPAUS

Jo apuhoitajakoulutuksen alusta alkaen ammattikunnan edustajia on yhdistänyt lupaus, jonka hoitajat perinteisesti lausuvat valmistujais-tilaisuudessaan. Alla SuPerin laatima nykyinen lähihoitajan lupaus.

- Lupaan lähihoitajana tehdä työtäni asiakkaan ihmisarvoa kunnioittaen ja hyvää elämää edistäen.
- Lupaan tukea ihmisen kasvua ja kehitystä, toimintakykyä ja omatoimisuutta sekä edistää terveyttä ja hoitaa sairaita.
- Lupaan pitää huolta apua tarvitsevista, ehkäistä syrjäytymistä, lievittää inhimillistä kärsimystä elämän alusta kuolemaan saakka.
- Lupaan noudattaa ammattieettisiä periaatteita ja salassapitovelvollisuutta, kehittää ammattitaitoani sekä edistää omaa ja työyhteisöni työhyvinvointia.
- Sitoudun työyhteisöni sekä sosiaali- ja terveysalan kehittämiseen.

NÄRVÄRDARLÖFTET

Ända sedan hjälpskötarutbildningen inleddes har yrkeskåren förenats av ett löfte, som skötarna av tradition avger vid examenseremonin. Nedan är det nuvarande löftet, som utarbetats av SuPer.

- Jag lovar att i mitt arbete som närvärdare respektera klientens människovärde och befrämja ett gott liv.
- Jag lovar att stödja människans tillväxt och utveckling, funktionsförmåga och egen aktivitet samt att befrämja hälsa och vårda sjuka.
- Jag lovar att sköta dem som behöver hjälp, förebygga marginalisering, lindra mänskligt lidande från livets början ända fram till livets slut.
- Jag lovar att följa yrkesetiska principer och tystnadsplikt, utveckla min yrkesskicklighet samt befrämja mitt eget och arbetssamfundets välbefinnande i arbetet.
- Jag förbinder mig att utveckla både min arbetsgemenskap och social- och hälsovården.

”Lähihoitajan työssä mietittävät usein potilaitten itsemääräämisoikeus ja työntekijöiden vaihtelovollisuus. Työssä pyrin tekemään kaikkeni, että ratkaisut olisivat potilaan eduksi ja että hän ymmärtäisi minkä takia joku asia tehdään toisin kuin hän olisi halunnut tehtävän. Ne ovat tämän työn keskustelunpaikkoja. Pyrin siihen, että potilaalla itsellään olisi aina sanansa sanottavanaan, että aina lähdettäisiin tekemään yhteistyötä.”

Koronapandemia on lisännyt hygieniahoitajien työmäärää. Kuvassa Kaunialan sairaalan hygieniahoitaja Taina Hämäläinen, jonka työskärsi vuonna 2021 kuulunut neuvontatyö infektioiden riskistä ja niiden torjumisesta. Hämäläinen on käynyt lähihoitajakoulutuksen lisäksi vuoden mittaisen hygieniahoitajakoulutuksen. Kuva: Anna Autio, SuPer.

Som en följd av coronapandemin ökade hygieniskötarnas arbetsbörda. På bilden ses Taina Hämäläinen, hygieniskötare vid Kauniala sjukhus. Till hennes arbetsuppgifter har under året 2021 hört att informera om risken för infektioner och hur de kan förebyggas. Hämäläinen har kompletterat sin närvärdarutbildning med en etätig hygieniskötarutbildning. Foto: Anna Autio, SuPer.

”Lähihoitajien parhaat ominaisuudet ovat joustavuus ja ihmisläheisyys. On pysyttävä persoonana, tehtävä työtä omalla persoonalla. On tärkeää, että työssä voi olla tekemisissä ihmisten kanssa ja saa kuulua työyhteisöön. -- Meillä on osastolla hyvä tiimi, tuntuu tosi mukavalta olla siinä mukana. Työssä on olennaista juuri auttaminen. Haluan olla apuna, mutta en halua tehdä puolesta. Siinä on ero.”